

SOCIOLOGISCHE GIDS

1989/2

maart/april (jg XXXVI)

pagina 132 - 134

Jules L. Peschar, **Zo vader – zo zoon, zo moeder – zo dochter? Vergelijkende analyses naar de processen van statusverwerving en onderwijsmobiliteit in Nederland, Hongarije en Polen.** Swets en Zeitlinger, Lisse 1987, 183 p.

Met dit boek sluit Peschar voorlopig zijn vergelijking van processen van statusverwerving en onderwijsmobiliteit in Oosteuropese landen (in dit boek: Hongarije en Polen) en Nederland af. Het opzetten van benodigde samenwerkingsverbanden, het verkrijgen van re-

levante data en het vergelijkbaar maken daarvan, is geen sinecure. Peschar doet daarvan verslag op een wat somber gestemde toon, zoals hij in het gehele boek een nogal pessimistische houding aanneemt ten aanzien van de uiteindelijk verkregen resultaten. Dat was niet nodig geweest, want op een aantal punten zijn gegevens verkregen en analyses uitgevoerd, die een waardevolle bijdrage zijn aan de nog steeds schaarse literatuur.

Peschars verwachtingen voor het onderzoek waren dat statusverwervingsprocessen in Oost-Europa, voor zover het 'postrevolutionaire generaties' betreft, gekenmerkt worden door een relatief grote openheid, in het bijzonder in de samenhang tussen statuskenmerken van de ouders en statuskenmerken van de kinderen aan het begin van hun loopbaan. Ten aanzien van loopbaanmobiliteit verwacht hij dat ze in Oost-Europa geringer zal zijn dan in Nederland: de opleiding zou aldaar de uiteindelijke bestemming sterker determineren dan hier.

De gegevens worden bewerkt met drie verschillende analysestrategieën. In eerste instantie wordt gewerkt met een *multiple measurement*-model en latente variabelen. Op deze wijze kan een groot aantal en enigszins tussen de landen verschillende variabelen in de vergelijking worden opgenomen, met als ratio dat de latente variabelen van het model een 'functionele equivalentie' vertonen. Bij de analyse van deze modellen heeft Peschar zich naar mijn smaak te veel laten leiden door het feit dat hij geen in statistische zin passende schattingen kon vinden om de betreffende covarianties te reproduceren. Zo'n ervaring is echter meer dan gebruikelijk bij modellen met veel variabelen en gegevens van een groot aantal eenheden en behoeft geen reden te zijn om statistisch getoetste vergelijkingen tussen cohorten en landen achterwege te laten. De geschatte parameters suggereren inderdaad dat de opleiding in Oost-Europa inderdaad minder gedetermineerd wordt door sociale achtergrond, maar tegelijkertijd aldaar sterker van invloed is op de uiteindelijk bereikte positie.

In een tweede set analyses bekijkt Peschar de belangrijke relatie uit het statusverwervingsproces, het verband tussen opleiding van de ouders en van de respondenten, via log-lineaire analyse van onderwijsmobiliteitstabellen met formeel equivalente categorieën. Hij verdedigt met kracht de voordelen van deze onderwijsmobiliteitstabellen boven die van de gebruikelijke beroepsmobiliteitstabellen. De betreffende gegevens voor de drie landen, voor mannen en voor vrouwen, in relatie tot zowel hun vader als hun moeder, staan in de bijlage afgedrukt. Deze gegevens behoren tot de meest concrete resultaten van het project en zullen ongetwijfeld hun weg in de internationale literatuur vinden. Peschars analyses leiden hem tot de conclusies dat er geen verschil bestaat in relatieve onderwijskansen tussen de drie landen en dat deze kansen ook niet tussen geboortechorten verschillen, zodat er nergens sprake lijkt te zijn van sociale verandering.

In de derde set analyses gaat Peschar nog eens terug naar een vollediger statusverwervingsmodel, met opleiding en beroep van zowel respondenten als hun vader, en tracht deze gegevens loglineair te modelleren. De betreffende analyses leiden volgens Peschar eveneens tot de conclusie dat er nauwelijks verschillen zijn tussen landen, cohorten en mannen/vrouwen, wanneer eenmaal verdisconteerd is dat opleidings- en beroepenverdelingen nu eenmaal verschillen: de relatieve kansen op verwerving van een bepaalde status zijn grotendeels constant.

Peschars algemene uitkomst is een bevestiging van de hypothese dat relatieve mobiliteitskansen onder wisselende politieke en economische omstandigheden en bekeken onder variërende analysestrategieën, constant zijn. Zoals hij zelf opmerkt, zijn die resultaten strijdig met resultaten van andere onderzoekingen, in het bijzonder over Hongarije en Nederland, die wel een ontwikkeling naar grotere openheid laten zien. Het verschil in uitkomst is deels te verklaren uit het verschil in gebruikte gegevens en analyseopzetten. Het

is echter ook mogelijk dat Peschar meer verschillen had gevonden bij toepassing van scherpere modellen en toetsingen.

Peschars werk verdient een plaats in de internationale onderzoeksliteratuur. Verwonderlijk is dat het verslag niet in het Engels is gesteld, in het bijzonder daar er van een aantal stukken Engelstalige versies bestaan. Een sterk minpunt van het rapport is de buitengewoon slordige verzorging ervan. Te beginnen bij de ondertitel krioelt het van stijl- en spelfouten. De tabellen zijn als regel cryptisch gesteld en zonder terug te gaan naar andere literatuur is vrijwel niet te begrijpen hoe de verschillende coderingen en modellen in elkaar steken. Sommige stukken worden onnodig herhaald en conclusies die op één pagina worden getrokken, zien er verderop weer anders uit. Een keertje goed nalezen van de gehele tekst had de kwaliteit van het boek een flink stuk kunnen verbeteren.

Harry Ganzeboom